

УДК 658.012.8 : 330.4

ДАНЧЕНКО Олена Борисівна,доктор технічних наук, доцент,
завідувач кафедри бізнес-адміністрування та
управління проектами, Університет економіки та
права «КРОК», Україна,**ПОСКРИПКО Юрій Анатолійович,**старший викладач кафедри бізнес-адміністрування
та управління проектами, Університет економіки та
права «КРОК», Україна,**ЗАНОРА Володимир Олександрович,**кандидат економічних наук, доцент кафедри
менеджменту та економічної безпеки,
Черкаський національний університет
імені Богдана Хмельницького, Україна

СТРУКТУРНО-ФУНКЦІОНАЛЬНА МОДЕЛЬ СИСТЕМИ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА

Статтю присвячено опрацюванню проблематики формування структурно-функціональної моделі системи економічної безпеки підприємства на основі використання системного підходу, що містить, зокрема, відсутність визначеності щодо вибору функціональних складових системи економічної безпеки підприємства.

Проведено дослідження системи економічної безпеки, визначено сукупність її функціональних складових, мету їхнього функціонування, сукупність функціональних елементів системи економічної безпеки за основними групами. Сформовано структурно-функціональну модель системи економічної безпеки, що містить сукупність зовнішніх і внутрішніх суб'єктів, об'єктів, концепцію, механізми та рівні управління, забезпечення, структурну, функціональну та забезпечуючу підсистеми.

Ключові слова: економічна безпека; система; система економічної безпеки; системний підхід; структурно-функціональна модель; система економічної безпеки підприємства; функціональні складові системи економічної безпеки підприємства; підсистеми системи економічної безпеки підприємства.

Постановка проблеми. Діяльність вітчизняних підприємств супроводжується постійним впливом дестабілізуючих зовнішніх та внутрішніх факторів, тому їх розвиток у сучасних умовах можливий унаслідок їх належної захищеності, що реалізується механізмом забезпечення в системі економічної безпеки підприємств. Тому доречним є розгляд, аналіз та загалом ґрунтовне дослідження системи економічної безпеки підприємств, визначення сукупності функціональних складових, мети їхнього функціонування, сукупності функціональних елементів за основними групами з метою формалізації її функціонування шляхом побудови структурно-функціональної моделі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій та визначення невирішених раніше частин загальної проблеми. Вагомий внесок у розробку теорії, методологічних засад та концепцій економічної безпеки держави та суб'єктів господарської діяльності зробили провідні українські вчені, зокрема: В. Г. Алькема, І. А. Белоусова, Є. А. Бобров, З. М. Борисенко, І. О. Галиця, В. М. Геєць, В. І. Грушко, Л. В. Гнілицька, М. П. Денисенко, О. І. Захаров, О. А. Кириченко, В. В. Крутов, С. М. Лаптев, В. А. Ліпкан, О. М. Ляшенко, Г. В. Макаркина, І. П. Мігус [1], І. Л. Петрова, С. І. Пирожков, З. Б. Живко [2], В. С. Сідак, Г. В. Козаченко [3], В. І. Терехов, В. А. Тимошенко, В. В. Токар, В. І. Франчук, В. М. Шемаєв, Л. Г. Шемаєва та інші.

Разом з тим, віддаючи належне науковим розробкам, залишаються актуальними проблеми дослідження економічної безпеки підприємства з позицій системного підходу. Крім того, ситуацію ускладнює відсутність єдиних поглядів стосовно понятійно-категорійного апарату в цій сфері. Їхнє неоднозначне, а іноді суперечливе трактування певним чином стримує розробку та практичне впровадження сучасних механізмів системи економічної безпеки.

Серед невирішених проблем дослідження економічної безпеки підприємства з позицій системного підходу необхідно виділити: відсутність визначеності у виборі функціональних складових системи економічної безпеки підприємства та узгоджених підходів щодо їхньої оцінки, відсутність інформації щодо бізнес-процесів забезпечення системи економічної безпеки у взаємозв'язку з дією несприятливих внутрішніх та зовнішніх факторів, визначення можливостей та проблеми формування пріоритетів забезпечення системи економічної безпеки на стратегічному, тактичному та оперативному рівнях, труднощі з визначенням складу критеріїв оцінки складових системи економічної безпеки підприємств, відсутність загально визнаних методик оцінки рівня складових системи економічної безпеки (оскільки частина підходів, які поширені в закордонній практиці, не можуть бути ефективно застосовані в реаліях української економіки), відсутність визнаної методики комплексної оцінки рівня системи економічної безпеки з урахуванням усіх її функціональних складових та різні шкали їхніх оцінок. Остання проблема досить суттєва, оскільки рівні різних складових системи економічної безпеки визначаються за різними шкалами, що ускладнює формування інтегрального показника.

Мета та завдання статті. Метою статті є формування структурно-функціональної моделі системи економічної безпеки підприємства з використанням системного підходу. Для досягнення поставленої мети необхідним є проведення дослідження системи економічної безпеки, визначення сукупності її функціональних складових, мету їхнього функціонування, сукупності функціональних елементів системи економічної безпеки за основними групами.

Виклад основного матеріалу дослідження. Функціонування системи економічної безпеки підприємства (СЕБП) залежить від взаємовідносин суб'єкта її забезпечення, тобто підприємства та оточуючого середовища. В цьому аспекті необхідно виділити зовнішню та внутрішню сторони СЕБП і механізми взаємодії, управління та її забезпечення.

Зовнішня сторона характеризує здатність підприємства взаємодіяти із зовнішнім середовищем при забезпеченні його стабільного функціонування і розвитку. Внутрішня сторона характеризує здатність СЕБП протидіяти зовнішнім і внутрішнім загрозам.

Дослідження СЕБП передбачає виділення у її структурі певних функціональних сфер. Проте важливою проблемою залишається відсутність узгодженості поглядів науковців щодо визначення складових елементів функціональної підсистеми СЕБП.

На відміну від початкових підходів до трактування функціональних складових СЕБП, які розглядали переважно фінансову, силову та інформаційну складові, сучасні визначають такі функціональні складові, як кадрова (інтелектуально-кадрова), техніко-технологічна (інноваційна), правова (юридична) та екологічна.

У межах системного підходу, окремі аспекти якого викладено у праці [4], можна виділити такі основні функціональні складові СЕБП та визначити цілі їх функціонування [2, 5, 6]:

- фінансова складова має на меті забезпечення ефективного використання фінансових ресурсів, оптимізацію витрат та забезпечення резерву економічної стійкості підприємства на випадок настання несприятливих подій;

- кадрова (інтелектуально-кадрова, соціальна) складова має на меті ефективне кадрове забезпечення, використання і розвиток кадрового потенціалу, ефективне управління персоналом підприємства;
- технологічна (техніко-технологічна, інноваційна) складова має на меті забезпечення ефективного використання технічних засобів, відповідності корпоративних технологій сучасним світовим аналогам та реалізацію інновацій на підприємстві;
- правова (політико-правова, юридична) складова має на меті забезпечення захищеності юридичних та фактичних прав власності та правове забезпечення діяльності підприємства згідно з вимогами діючого законодавства;
- інформаційна складова має на меті забезпечення захищеності інформаційної безпеки та інформаційно-аналітичне забезпечення господарської діяльності підприємства;
- екологічна складова має на меті забезпечення дотримання екологічних норм діяльності підприємства;
- силова складова має на меті забезпечення охорони підприємства та збереження його майна.

На підставі узагальнення підходів до визначення функціональних складових автором пропонується визначати такі функціональні елементи СЕБП за основними групами: цілі СЕБП (ефективне використання ресурсів за кожною функціональною складовою), завдання СЕБП (забезпечення стабільного розвитку підприємств, виявлення, оцінка, реагування, прогнозування та попередження ризиків та загроз, постійне удосконалення забезпечення економічної безпеки (ЕБ)), елементи та механізми забезпечення СЕБП, індикатори стану СЕБП за функціональними складовими, зовнішні та внутрішні загрози СЕБП. Загрози безпосередньо не входять до СЕБП, проте вони, як основний об'єкт її забезпечення, мають бути чітко визначені.

В результаті проведеного дослідження та, ґрунтуючись на системному підході, авторами сформовано структурно-функціональну модель системи економічної безпеки підприємства, яка містить сукупність зовнішніх і внутрішніх суб'єктів, об'єктів, концепцію, механізми та рівні управління, забезпечення, структурну, функціональну та забезпечуючу підсистеми (рис. 1).

Функціональна підсистема СЕБП містить фінансову, кадрову, технологічну, правову, інформаційну, екологічну, силову безпеки.

Забезпечуюча підсистема СЕБП містить мету та завдання, функції та ресурси, принципи та методи, заходи та засоби, нормативно-правове забезпечення.

Концепція управління та забезпечення СЕБП містить концепцію ЕБ, місію ЕБ та політику ЕБ.

Серед рівнів управління та забезпечення СЕБП виокремлено стратегічний, тактичний та оперативний.

Блок «Механізми» містить механізми взаємодії, управління та забезпечення.

В якості внутрішніх суб'єктів СЕБП вказано структурні підрозділи.

Об'єкти СЕБП – це активи, персонал та інформація.

В якості зовнішніх суб'єктів СЕБП виокремлено макрооточення підприємства (органи державної влади та управління, органи забезпечення правопорядку, суб'єкти державної системи безпеки, суб'єкти недержавної системи безпеки, громадські організації) та мікрооточення підприємства (партнери, конкуренти).

В структурно-функціональній моделі СЕБП враховано необхідність протидії внутрішнім та зовнішнім загрозам.

Використання системного підходу для формування структурно-функціональної моделі системи економічної безпеки підприємства надає можливість врахувати більшість чинників, що, над думку дослідника, є важливими при її побудові.

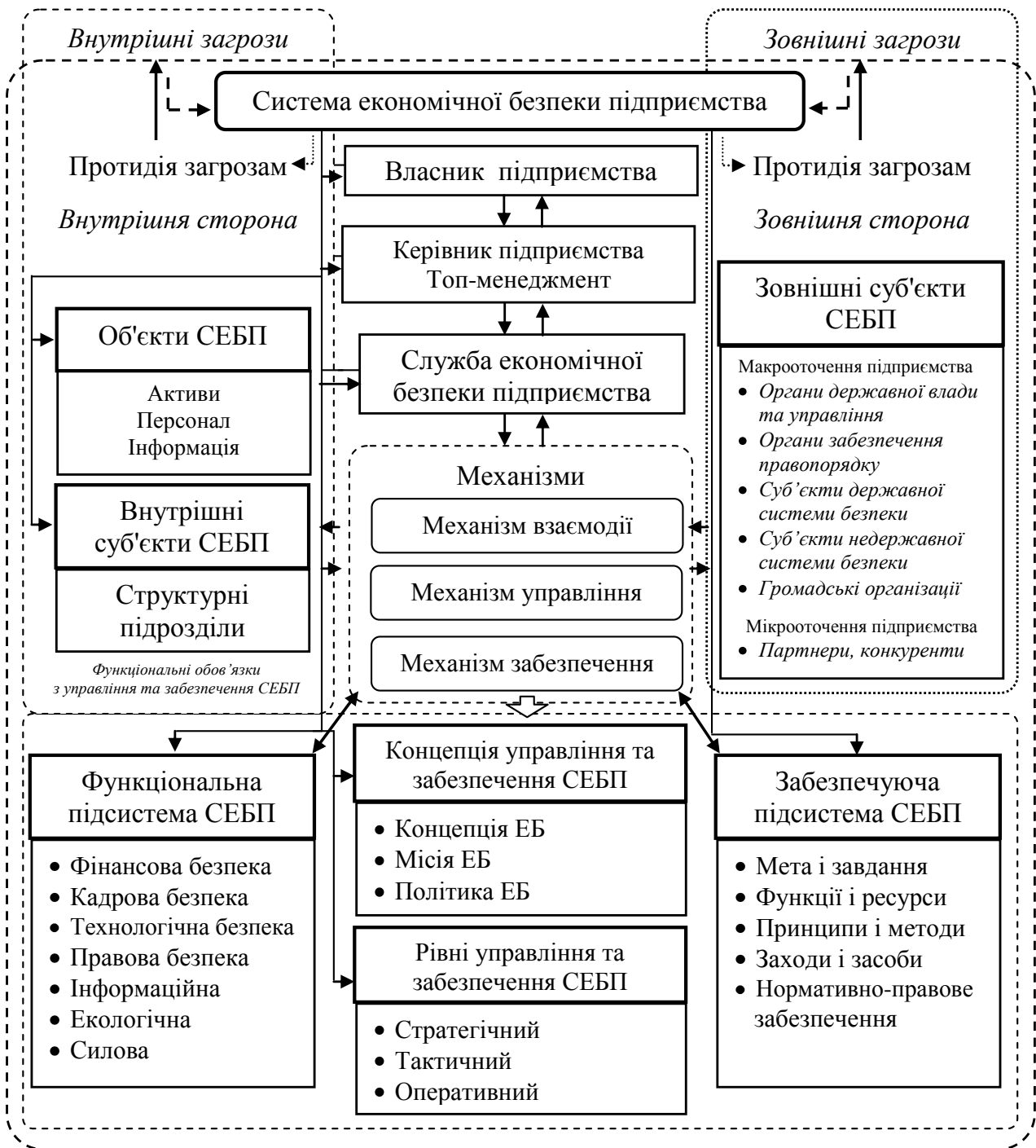

Рис. 1. Структурно-функціональна модель системи економічної безпеки підприємств

Висновки та перспективи подальших розвідок. Ґрунтуючись на проведеному дослідженні щодо структурного складу та функціональному змісті складових системи економічної безпеки підприємства, використовуючи системний підхід, сформовано структурно-функціональну модель системи економічної безпеки підприємства, що систематизує сукупність зовнішніх і внутрішніх суб'єктів, об'єктів, концепцію, механізми та рівні управління й забезпечення, структурну, функціональну та забезпечуючу підсистеми.

Подальша робота в даному напрямі вбачається у ґрунтовнішому опрацюванні кожної окремої складової системи економічної безпеки підприємства на основі системного підходу з метою уточнення, формалізації та досягненні максимально можливої ефективності функціонування системи економічної безпеки підприємства.

Список використаної літератури

1. Мігус І. П. Корпоративне управління в системі економічної безпеки акціонерних товариств України: монографія / І. П. Мігус [та ін.]. – Черкаси : Маклаут, 2012. – 273 с.
2. Живко З. Б. Економічна безпека підприємства: сутність, механізм забезпечення та управління: монографія / З. Б. Живко. – Л. : Львівський державний університет внутрішніх справ, 2012. – 260 с.
3. Козаченко Г. В. Економічна безпека підприємства: сутність та механізм забезпечення: монографія / Г. В. Козаченко, В. П. Пономарьов, О. М. Ляшенко. – К. : Лібра, 2003. – 280 с.
4. Занора В. О. Узагальнення науково-методичних підходів до стратегічного управління підприємством / В. О. Занора. – Вісник Черкаського Університету. Серія «Економічні науки». – 2015. – № 33 (366). – С. 59 – 63.
5. Мак-Мак В. П. Служба безпеки підприємства. Организационно-управленческие и правовые аспекты деятельности: монографія / В. П. Мак-Мак. – М. : «Мир безопасности», 2009. – 234 с.
6. Основы экономической безопасности (Государство, регион, предприятие, личность) / под ред. Е. А. Олейникова. – М. : ЗАО «Бизнес-школа «Интел-Синтез», 2003. – 288 с.

References

1. Mihus, I. P. (2012). Corporate governance in the economic security of Ukraine JSC: monograph. *Maklout*. 273.
2. Gyvko, Z. B. (2012). The economic security of the enterprise: the nature, mechanism and management software: a monograph. *Lviv State University of Internal Affairs*. 260.
3. Kozachenko, G. V. (2003). The economic security of the enterprise: the nature and mechanism of software: a monograph. *Lebra*. 280.
4. Zanora, V. O. (2015). Summary of scientific and methodical approaches to strategic management. *Visnyk Cherkaskogo universytetu. Seria «Economichni nauky» (Bulletin of Cherkassy University. Series «Economics»)*, 33 (366). 59 – 63.
5. Mak-Mak, V. P. (2009). Enterprise Security. Organizational-administrative and legal aspects of activity: monograph. *Mir bezopasnosti*. 234.
6. Oleinikova, E. A. (2003). Economic Security Essentials (state, region, company, person). *ZAO «Biznes-shkola «Intel-SynteZ»*. 288.

DANCHENKO Olena Borysivna,

Doctor of Technical Sciences, associate professor,
head of the department of business-administration and project management,
University of economics and law «KROK», Ukraine,

POSKRYPKO Yuriy Anatoliyovych,

Senior lecturer at the department of business-administration and project management,
University of economics and law «KROK», Ukraine,

ZANORA Volodymyr Oleksandrovych,

PhD (in Economics), associate professor,
department of management and economic security,
Cherkassy Bogdan Khmelnytsky National University, Ukraine

**STRUCTURAL AND FUNCTIONAL MODEL
OF ENTERPRISE ECONOMIC SECURITY SYSTEM**

Abstract. Introduction. *The stability of functioning, the level of enterprise economic security and durability are very important. In this context the research problems of enterprise economic security by the system approach is topical. The situation is complicated absence of common views on conceptual and categorical apparatus in the field. Purpose.* *The purpose of the article is the formation of structural and functional model of economic security using a systematic approach. To achieve this goal it is necessary to study the system of economic security, the definition of functional components together, the purpose of their operation, together functional elements of the system of economic security for the main groups. Methods.* *Theoretical generalization, logical analyses, induction, deduction, synthesis, systematic approach are used to form the structural and functional model of enterprise economic security. Results.* *It is established that the problem of economic security is current and topical. It is formed the structural and functional model of economic security that contains a set of internal and external subjects, objects, concept, tools and levels of management and maintenance, structural, functional and providing subsystems. Originality.* *The structural and functional model of enterprise economic security is formed using a systematic approach. The structural and functional model of enterprise economic security contains a set of internal and external subjects, objects, concept, tools and levels of management and maintenance, structural, functional and providing subsystems. Conclusion.* *It is formed the structural and functional model of enterprise economic security that contains a set of internal and external actors, objects, concepts, tools and levels of management and maintenance, structural, functional and providing*

subsystems. Further work in this direction is seen in thorough processing of each individual component of economic security based on a systematic approach to clarify and formalize achieve maximum effectiveness of the system of economic security.

Keywords: *economic security; system; system of economic security; systematic approach; structural and functional model; system of enterprise economic security; functional components of the system of economic security; subsystem of enterprise economic security.*

*Одержано редакцією: 27.01.2016
Прийнято до публікації: 03.02.2016*

УДК 339.9

КІБАЛЬНИК Любов Олександрівна,
доктор економічних наук, доцент,
професор кафедри економічної теорії, інноватики та
міжнародної економіки,
Черкаський національний університет імені Богдана
Хмельницького, Україна

АНАЛІЗ МОДЕЛЕЙ ТА ОСОБЛИВОСТЕЙ СВІТОВИХ ФІНАНСОВИХ КРИЗ ХХ СТОРІЧЧЯ

***Анотація.** Охарактеризовано основні моделі поведінки агентів фінансових ринків, що впливають на причини та механізми поширення фінансових криз. Доведено, що при побудові моделей, достовірність отриманих результатів залежить від часових масштабів, що використовуються, та врахування зворотного зв'язку між агентами ринку. Обґрунтовано, що ці моделі дають підстави виявляти причинно-наслідкові зв'язки та створювати можливості для передбачення, а відповідно і запобігання фінансових криз. Описано особливості світових фінансових криз ХХ сторіччя.*

***Ключові слова:** фінансові крахи, часові пороги, агенти, індекси, трейдери, моделі поведінки*

Постановка проблеми. Практика розвитку провідних країн світу та здобутки економічної теорії як науки засвідчують, що до недавнього часу найбільш поширеними у ринковій економіці були промислові економічні кризи, які тісно пов'язані з економічними (діловими) циклами розвитку – довгими та короткими. В умовах глобалізації світового простору та за умов переходу від виробничо-товарної до фінансової експансії країн-лідерів з подальшою передачею важелів їх впливу міжнародним фінансовим організаціям, найбільш суттєвий вплив на світогосподарський розвиток починають здійснювати кризи фінансові. Їх неоднозначна роль суттєво посилюється в умовах фінансової глобалізації. Як наслідок, зростає актуальність напрацювань в контексті визначення причин, прогнозування, способів запобігання, нейтралізації чи мінімізації негативних наслідків світових фінансових криз.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема систематизації та детального аналізу специфіки фінансових криз займалися Ч. Кіндлбергер, Р. Алібер, К. Рейнхарт, К. Рогофф та ін. Дослідженню банківських криз та основних джерел їх виникнення присвячено праці таких вчених, як-от: М. Бордо, Ф. Валенсія, Л. Жаком, Дж. Камінські, Дж. Капрію, Д. Клінгебейл, Л. Лойвен. Кризи зовнішнього боргу детально аналізуються у працях М. Бордо, Б. Эйхенгіна, П. Линдєрта, Д. Мортонна, А. Тейлора, М. Фландро, Р. Шіллер, І. Велх, Дж. Грехем та А. Девенов досліджували поведінку агентів на фінансових ринках. Моделі взаємодії цих агентів вивчали та описували О. Бланшар, М. Ватсон та Е. Кейн.